

Asia: VN/5137/2022-OM-229

Ehdotus uudeksi valmiuslaiksi; työryhmän mietintö

1 luku. Yleiset säännökset

1 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Keski-Pohjanmaan liitto pitää erittäin kannatettavana uudistuksen tavoitetta tehdä valmiuslaista ajantasainen, toimivampi ja johdonmukaisempi kokonaisturvallisuuden näkökulmasta. Uudistuksessa korostuu tarve nykyistä selkeämpään toimivaltajako, toimijoiden varautumis- ja valmiustehtävien täsmentäminen sekä poikkeusolojen päätöksenteon oikea-aikaisuus.

Keski-Pohjanmaan liitto korostaa tosiasiallisesti toimivien ja selkeiden toimivaltuuksien määrittelyä, joissa on huomioitu valtakunnallisen johtamisen ohella myös alueiden erityispiirteet. Keski-Pohjanmaalla on vahva suurteollisuuskeskittymä ja kriisitilanteissa päätösten ja viranomaismääräysten tulee olla selkeitä energia- ja teollisuustoimijoille, jotka ovat keskenään vahvasti verkottuneita. Oleellista alueella on ohjata kriittistä energiaa ja varmistaa keskeisten teollisuuslaitosten toiminnan jatkuvuus, koska teollisuus on merkittävä huoltovarmuustekijä ja energiansaannin turvaaminen on osa alueellista varautumista.

Valmiuslain näkökulmasta on syytä arvioida, tukeeko nykyinen governance riittävästi nopeaa ja koordinoitua kriisitoimintaa. Keski-Pohjanmaan liitto ehdottaa, että valmiuslaissa linjataan alueen erityispiirteet huomioivan hallintamallin laadinta, jossa on mukana elinkeinoelämä, viranomaiset ja verkko-operaattorit sekä sovitetaan yhteen teollisuuden erityistarpeet. Suurteollisuusalueille tulee luoda oma riskiluokka ja tarkennettu sääntely, jossa huomioidaan reaaliaikainen tilannejohtaminen, alueelliset väestönsuojelumallit, toimintaprotokolla sekä yhteiset harjoitus- ja tilannekuvajärjestelmät teollisuuden ja viranomaisten välille.

Valmiuslaissa tunnistetaan satamien, pääväylien ja logististen ketjujen kriittinen merkitys huoltovarmuudelle. Keski-Pohjanmaan liitto toteaa, että toimivaltapohjan ohella valmiuslaissa tulee kiinnittää huomiota selkeisiin menettelyohjeisiin, jotta toimitusketjujen priorisointi ja turvaaminen ovat käytännössä toimeenpantavissa tehokkaasti kaikissa oloissa.

2 luku. Varautumisvelvollisuus

Yleisen varautumisvelvollisuuden organisatorista soveltamisalaa (6 §:n 1 mom.) koskevat huomiot:

Keski-Pohjanmaan liitto kannattaa valmiuslain kokonaisuudistuksen tavoitetta vahvistaa yhteiskunnan kriisinsietokykyä. Kunnan on jatkossakin huolehdittava siitä, että se pystyy hoitamaan tehtävänsä häiriö- ja poikkeusoloissa (valmiussuunnitelmat, jatkuvuudenhallinta, harjoitukset). Kuntien vastuulla tulee jatkossakin olla osa kokonaisturvallisuuden yhteistyömallia viranomaisten, elinkeinoelämän ja järjestöjen kanssa.

Nykyinen valmiuslaki asettaa kunnille yleisen varautumisvelvollisuuden, mutta sääntely on yleisluonteista eikä täsmennä konkreettisia malleja, vastuunjakoja tai toistuvia harjoitteluvaihtoehtoja. Valmiuslakiin tulee tarkentaa kunnallisen varautumisen vähimmäisvaatimukset sekä menettelyt, joilla varmistetaan pienkuntien tuki ja yhteistyörakenteiden luominen esimerkiksi kuntien ja hyvinvointialueiden välille.

Kunnille tulee luoda ohjausmekanismit, joilla kunnat voivat järjestää kriisien varautumisen pöytäharjoituksia sekä käytännön kuntakohtaisia harjoituksia ja raportoida johtopäätökset säännöllisesti. Tällä varmistetaan kuntatason varautumisen ja osaamisen ylläpito ja jatkuva kehittäminen.

Keski-Pohjanmaan liitto ehdottaa, että kunnille mahdollistetaan ja ohjataan vaihtoehtoisten viestintäkanavien toteuttaminen osaksi valmiussuunnitelmaa, jotta tiedotus toimii myös laajoissa häiriöissä. Televerkosta riippumattomat ratkaisut, kuten radiopuhelinliikenne ja kyläradiot, ovat tärkeä lisä silloin, kun viestintäverkot kuormittuvat tai häiriintyvät. Tekniikkaa on rakennettu mm. Keski-Pohjanmaan alueella. Vaihtoehtoisten viestintäkanavien toteutus voitaisiin liittää varautumisvelvollisuuden vähimmäisvaatimuksiin.

Järjestöjen rooli varautumisessa.

Keski-Pohjanmaan liitto toteaa, että valmiuslain uudistuksessa tulee tunnistaa ja määritellä nykyistä selkeämmin järjestöjen rooli osana paikallista ja alueellista varautumista sekä kriisivalmiutta. Vaikka järjestöt ovat olleet mukana kuultavina valmiuslain valmistelussa ja lausuntokierroksessa, niiden käytännön merkitystä osana kokonaisturvallisuutta ei ole uudistuksen luonnoksessa käsitelty omana kokonaisuutenaan. Tämä on puute, sillä järjestöt ovat käytännössä merkittävä osa kriisinhallintaa.

Varautumiseen tulee sisällyttää laaja paikallisyhdistysten ja järjestöjen verkosto, sillä näillä toimijoilla on laajat jäsenverkot ja kyky mobilisoida talkoovoimaa nopeasti – paljon tehokkaammin kuin kunnilla yksin. Lisäksi järjestöillä on vahva paikallistuntemus (kylät, tiet, polut, talot, ihmiset), joka on kriittistä esimerkiksi evakuoinneissa, etsinnöissä, logistiikassa ja henkisessä tuessa.

Keski-Pohjanmaan liitto esittää, että kuntien varautumissuunnitteluun lisätään mahdollisuus tunnistaa keskeiset järjestöt ja sisällyttää ne valmiussuunnitelmiin, erityisesti pienissä kunnissa, joissa viranomaisresurssit ovat vähäiset. Järjestöjen ja kuntien yhteistyörakenteet määritellään etukäteen, jotta viranomaisten ja vapaaehtoisten yhteistoiminta on sujuvaa ja laillisesti selkeää. Järjestöjen talkoovoiman hyödyntämistä koskevat toimintamallit sisällytetään valmiussuunnittelun vähimmäisvaatimuksiin, koska vapaaehtoiset ovat kriittinen resurssi ensimmäisten tuntien ja päivien aikana. Paikallisen tiedon hyödyntäminen nostetaan osaksi varautumisen periaatteita, mikä parantaa kunnan kykyä toimia nopeasti ja tehokkaasti.

Yleisen varautumisvelvollisuuden aineellista sisältöä (6-8 §) koskevat huomiot:

Työryhmän mietinnössä täsmennetään toimijoiden – myös kuntien – rooleja poikkeusoloissa. Keski-Pohjanmaan liitto pitää hyvänä uuden valmiuslain tavoitetta pyrkiä selkeyttämään sitä, mitä kunnilta edellytetään eri uhka- ja häiriötilanteissa, mukaan lukien laajamittainen maahantulo ja muuttunut turvallisuusympäristö. Uudistuksessa kuntien varautumista koskevat tehtävät tulee kuvata nykyistä yksityiskohtaisemmin, vaikka vastuut eivät välttämättä kasva määrällisesti.

Muut 2 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Hyvinvointialueiden perustamisen jälkeen vastuujaot ovat muuttuneet, ja valmiuslaki tulee uudistaa vastaamaan uutta hallintorakennetta. Kunnat vastaavat jatkossakin omista palveluistaan ja infrastruktuuristaan. Hyvinvointialueet vastaavat SOTE- ja pelastustoimen valmiudesta.

Uudella valmiuslailla on täsmennettävä tätä periaatetta ja kyettävä parantamaan viranomaisten yhteensovitusta.

3. luku Poikkeusoloista ja lisätoimivaltuuksien käyttöönotosta päättäminen

Poikkeusolojen edellytyksiä (11 §, vrt. nyk. poikkeusolojen määritelmä) koskevat huomiot:

Keski-Pohjanmaan liitto painottaa, että poikkeusoloissa päätöksenteon ja viranomaisvastuiden tulee muodostaa selkeä kokonaisuus, jossa huomioidaan alueelliset erityistarpeet ja esimerkiksi suurteollisuusalueiden jatkuvuuden turvaaminen. Päätöksentekomallien tulee mahdollistaa nopea, koordinoitu reagointi kriittisen energian ja logistiikan ohjaamisessa niin, että teollisuuden toimintaedellytykset ja alueellinen huoltovarmuus eivät vaarannu.

Poikkeusolojen alkamista ja päättymistä koskevaa päätöksentekoa (12 ja 21 §) koskevat huomiot:

-

Lisätoimivaltuuksien käyttöönottonenettelyä (13-20 §) koskevat huomiot:

-

Valtioneuvoston erityisiä seurantavelvollisuuksia (22 ja 23 §) koskevat huomiot:

-

4 luku. Poikkeusolojen hallinnan ohjaus ja hallinnon erityisjärjestelyt

4 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

5 luku. Lisätoimivaltuuksien käyttöperiaatteet ja soveltamista koskevat yleiset säännökset

5 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

6 luku. Hallinnon järjestäminen ja valtion taloudenhoito

6 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Keski-Pohjanmaan liitto toteaa, että lisätoimivaltuuksien tulee mahdollistaa kriittisen energian ohjaaminen, satamien ja pääväylien priorisointi sekä toimitusketjujen turvaaminen tehokkaasti ja nopeasti. Suurteollisuusalueilla tulee olla mahdollisuus ohjata resurssit ja kuljetuskapasiteetti niin, että kansallinen huoltovarmuus toteutuu kaikissa olosuhteissa. Valmiuslain lisätoimivaltuuksien tulee olla täsmällisiä ja käytännössä toimeenpantavia, jotta ne aidosti tukevat kriittisen teollisuuden toimintakykyä.

7 luku. Työvoiman saatavuuden turvaaminen

7 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

8 luku. Työvelvollisuus

8 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

9 luku. Sotilaallisen puolustusvalmiuden turvaaminen

9 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

10 luku. Liikkumisen ja oleskelun rajoittaminen sekä väestön siirtäminen

10 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

11 luku. Otto-oikeudet ja palvelujen suorittamisvelvollisuus

11 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

12 luku. Väestön välttämättömän toimeentulon turvaaminen ja sosiaaliturvan muutokset

12 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

13 luku. Välttämättömien hyödykkeiden ja palvelujen saatavuuden turvaaminen

13 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

14 luku. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä koulutuksen turvaaminen

14 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

15 luku. Asumisen järjestäminen

15 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

16 luku. Rahoitusmarkkinoiden ja vakuutusmarkkinoiden turvaaminen

16 luvun (pl. 110 §) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 1 kohtaa (vientikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 2 kohtaa (tuontikielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 3 kohtaa (tiettyjen taloudellisten toimien kielto) koskevat huomiot:

-

110 §:n 1 momentin 4 kohtaa (kotiuttamisvelvollisuus) koskevat huomiot:

-

110 §:n 2-5 momenttia koskevat huomiot:

-

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

18 luku. Välttämättömien viestintä- ja postipalveluiden turvaaminen

18 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

19 luku. Ruoantuotannon turvaaminen

19 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

20 luku. Välttämättömän rakentamisen turvaaminen

20 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

III osaa koskevat yleiset kysymykset

Toimivaltuusosan rakennetta ja toimivaltuuksien sääntelytapaa koskevat yleiset huomiot:

-

Mahdolliset muut koko toimivaltuusosaa koskevat huomiot:

-

21 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat yleiset säännökset

21 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

22 luku. Lisätoimivaltuuksien täytäntöönpanoa koskevat erityiset säännökset

22 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

23 luku. Korvaukset

23 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

24 luku ja rikoslain muuttamista koskeva lakiehdotus. Rangaistussäännökset

Valmiuslain 24 luvun ja rikoslain muuttamista koskevan lakiehdotuksen (2. lakiehdotus) säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

25 luku. Muutoksenhaku

25 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

-

HE-luonnoksen yleisperustelut

Vaikutusten arviointia koskevat huomiot:

-

Säätämisyjärjestysperusteluja koskevat huomiot:

-

Muut HE-luonnoksen perusteluja koskevat huomiot:

-

Työryhmän mietintö

Uudistuksen tarpeellisuutta ja sen keskeisiä ratkaisuja koskevat yleiset kannanotot:

-

Muut työryhmän mietintöä koskevat yleiset huomiot:

-

Kaiponen Jyrki
Keski-Pohjanmaan liitto

Väänänen Jari
Keski-Pohjanmaan liitto